

# ■ Stakesin tutkimusohjelma 2006–2009

© Stakes

*Kannen suunnittelu:* Heikki Pälviä

*Taitto:* Christine Strid

Stakes, Helsinki 2006

Gummerus Kirjapaino Oy

Vaajakoski 2006

## JOHDANTO

Suomalainen yhteiskunta on nopeasti muuttunut. Globalisaatio, tietoyhteiskuntakehitys, Euroopan integraatio ja markkinaehtoinen kehitys ovat muokanneet suomalaista hyvinvointivaltiota ja sosiaali- ja terveysalaa. Murros on vaikuttanut väestön elinoloihin, arvoihin ja kulttuuriin mutta myös sosiaali- ja terveydenhuollon ohjausjärjestelmään, palveluiden tuotantoon, rakenteeseen ja toimintatapoihin. Väestörakenteen muutos, julkistalouden ja teknologian kehitys sekä työvoimakysymykset on tunnistettu sosiaali- ja terveydenhuollon tulevaan kehitykseen keskeisesti vaikuttavina voimina ja muutosten ennakoidaan jatkuvan voimakkaina. Lähivuosien olennainen kysymys on myös kunta- ja palvelurakenteen uudistamisessa eteneminen.

Myös tutkimusmaailma on ollut murroksessa, vaikka tutkimuksen tekemisen tavat ja säännöt eivät nopeasti muutukaan. Suurimmat muutokset näkyvät tutkimukseen liittyvien prosessien ja rahoituksen kansainvälistymisessä, tutkimusrahoitusta koskevissa järjestelyissä ja kilpailun lisääntymisessä. Näiden muutosten keskellä myös Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakesin tutkimusta on viime vuosina arvioitu ja kehitetty, jotta korkeatasoinen sektoritutkimus voitaisiin taata.

Tämä vuoteen 2009 ulottuva tutkimusohjelma kytkeytyy Stakesin uuteen strategiaan (Tiedosta hyvinvointia – strategia 2012) ja suuntaa laitoksen tutkimusta strategisesti tärkeille tutkimusalueille. Ohjelmassa esitellään Stakesin tutkimuksen lähtökohtia sekä vuosien 2006–2009 tutkimusteemat ja linjaukset. Lisäksi kerrotaan, kuinka Stakesin tutkimuksen hyödynnettävyyttä päätöksenteossa ja palveluiden järjestämisessä on seuraavien vuosien aikana tarkoitus parantaa. Yhdessä Tutkimus Stakesissa -esitteen ja Stakesin tutkimuksen verkkosivujen ([www.stakes.fi/tutkimus](http://www.stakes.fi/tutkimus)) kanssa tutkimusohjelma antaa Stakesin yhteistyökumppaneille ja kaikille tutkimuksesta kiinnostuneille perustiedot sosiaali- ja terveysalan monipuolisesta tutkimuksesta alan sektoritutkimuslaitoksessa.

# SISÄLLYS

## JOHDANTO

1	STAKES TUTKIMUSLAITOKSENA .....	7
2	TUTKIMUKSEN SUUNTAAMINEN STAKESISSA.....	9
	Stakesin tutkimusta linjataan tutkimuksen ehdoilla strategioista käsien .....	9
	Stakesin tutkimuspoliittiset suuntaviivat.....	9
3	TUTKIMUSALUEET, TUTKIMUSTEEMAT JA OHJELMAKAUDEN LINJAUKSET 2006–2009.....	11
	Tutkimusalue 1: Hyvinvointipolitiikan kestävyys.....	13
	Tutkimusalue 2: Sosiaali- ja terveyspalvelut ja niiden vaikuttavuus .....	16
	Tutkimusalue 3: Väestörakenteen muutoksen vaikutukset.....	20
	Tutkimusalue 4: Hyvinvointi ja eriarvoisuus.....	22
4	TUTKIMUKSEN HYÖDYNTÄMINEN PÄÄTÖKSENTEOSSA.....	24

# 1 STAKES TUTKIMUSLAITOKSENA

Stakesin tutkimusta ohjaavat Stakesista säädetty laki, valtioneuvoston ja sosiaali- ja terveysministeriön tavoitteet sekä yleinen yhteiskunnallinen tehtävä. Stakes on sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla toimiva sektoritutkimuslaitos. Stakesin toiminnasta ja tehtävistä on säädetty sitä koskevassa laissa. Lain mukaan

*”Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tehtävänä on seurata ja arvioida sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa ja kehitystä, tuottaa ja hankkia alan kotimaista ja kansainvälistä tietoa ja osaamista sekä välittää sitä käyttäjille, ylläpitää alan virallisia ja muita tilastoja, tiedostoja ja rekistereitä, harjoittaa alan tutkimus- ja kehittämistoimintaa, edistää ja toteuttaa alan koulutusta sekä tehdä sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämiseksi tarpeellisia aloitteita ja esityksiä.”*

Tutkimustoiminta on lakisääteisen tehtävän keskiössä, mutta laki ei määrittele tutkimuksen sisältöä tarkemmin. Lainsäädännön lisäksi Stakesin toimintaa ohjaavat myös valtioneuvoston linjaukset ja sen hyväksymä sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelma, sosiaali- ja terveysministeriön strategia sekä sosiaali- ja terveysministeriön ja Stakesin vuosittaiset tulossopimukset.

Stakesissa tehtävä tutkimus palvelee Suomessa sosiaali- ja terveysministeriön lisäksi muuta keskushallintoa, poliittista päätöksentekoa, kuntia ja niiden erilaisia yhteistyömuotoja, järjestöjä, tutkimusmaailmaa ja mediaa. Myös valtion tiede- ja teknologianeuvosto on korostanut, että sektoritutkimuslaitosten kuten Stakesin tutkimuksen tehtävänä on palvella myös muita kuin oman alansa, ts. sosiaali- ja terveyspolitiikan tarpeita. Koska sosiaali- ja terveyspoliittisiin tavoitteisiin vaikutetaan myös esimerkiksi työhallinnossa, opetustoimessa ja ympäristöpolitiikassa, Stakesin tutkimus liikkuu tarpeen mukaan erilaisissa rajapinnoissa, eikä yhteistyö rajoitu sosiaali- ja terveydenhuollon alalle.

Stakes on aktiivinen kansainvälinen toimija, joka osallistuu useisiin kansainvälisiin tutkimusverkostoihin ja tuottaa tutkimusta tavalla, joka hyödyttää myös kotimaista kehitystä. Stakesin tutkijat ovat verkottuneet eri alojen tutkimusverkostoihin ja tekevät paljon yhteistyötä muiden sektoritutkimuslaitosten tutkijoiden kanssa. Myös yliopistojen kanssa on runsaasti yhteistyötä sekä tutkimuksessa että opetuksessa. Osa Stakesissa tehtävästä tutkimuksesta on tiiviisti yhteydessä sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämistyöhön, ja yhteistyötä tehdään runsaasti etenkin kuntien erilaisten toimijoiden ja palveluntuottajien kanssa.

Stakesin tutkimuksen tämänhetkisiä vahvuusalueita ja tutkimusteemoja on kuvattu *Tutkimus Stakesissa* -esitteessä. Käytännössä eri tutkimusalueilla on paljon yhteisiä kysymyksiä ja yhteistyötä. Stakes pyrkii jatkossakin lisäämään tutkimuksen yhteistyötä ja synergiaa niin Stakesin sisällä kuin eri yhteistyötahojen kanssa.

Stakesin tutkimuksesta yli kolmannes rahoitetaan muista kuin Stakesin budjettivaroista. Stakesin henkilöstöstä noin 100 työskentelee tutkimuksen parissa. Tutkimusprofessoreita on 13 ja noin kolmannes tutkijoista on väitelleitä.

Stakesin tutkijat ovat olleet osallisena noin 200 kirjan ja noin 1 000 artikkelin tuottamisessa vuosina 2004 ja 2005. Kirjat ovat useimmiten kotimaisia. Myös artikkelit ovat suurelta osin kotimaisia, joskin merkittävä osa artikkeleista julkaistaan myös kansainvälisesti. Julkaisutoiminnan lisäksi Stakesin tutkijat toimivat aktiivisesti erilaisissa asiantuntija- ja työryhmätehtävissä.

## 2 STAKESIN TUTKIMUKSEN SUUNTAAMINEN

### Stakesin tutkimusta linjataan tutkimuksen ehdoilla strategioista käsin

Stakes vastaa moninaiisiin tutkimustarpeisiin tekemällä erityisesti soveltaa tutkimusta. Stakesin tutkimus täyttää tieteelliset mitat. Aihevalinnoitaan se kohdistuu yhteiskuntapoliittisesti relevantteihin kysymyksiin.

Stakesin toiminta-ajatuksena on edistää väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden toimivuutta. Tutkimuksen suuntaamisessa otetaan huomioon valtioneuvoston ja sosiaali- ja terveysministeriön strategiset dokumentit sekä Stakesin strategia ja sen tulostyökalut. Sosiaali- ja terveysministeriön strategiset tavoitteet ovat terveyden ja toimintakyvyn edistäminen, työelämän vetovoiman lisääminen, syrjäytymisen ehkäisy ja hoito sekä toimivat palvelut ja kohtuullinen toimeentuloturva. Stakesin strategia nostaa esiin seuraavat painoalueet tuleville vuosille:

- hyvinvointipolitiikan kestävyys
- hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen sekä palvelujen vaikuttavuus
- väestörakenteen muutosten vaikutusten hallinta
- eriarvoistumisen vähentäminen.

Painoalueiden läpikäyvinä tavoitteina ovat ohjaava tietoperusta ja innovaatiokyky. Stakesin strategian ytimessä ovat sekä valtion että kuntien hyvinvointia ja terveyttä edistävän politiikan arviointi ja tukeminen.

### Stakesin tutkimuspoliittiset suuntaviivat

Stakes vastaa tutkimusrahoituksen muutoksen ja kansainvälistymisen haasteisiin arvioimalla tutkimustoimintaansa, keskittymällä vahvuuksiinsa, varmistamalla tutkimuksensa laatua sekä verkostoitumalla keskeisten yhteistyökumppaneiden kanssa.

Stakes haluaa olla tutkimusalueillaan keskeinen kansallisen tason tutkimuslaitos, joka tekee myös kansainvälisesti korkeatasoista tutkimusta. Korkealaatuiseen tutkimukseen panostamalla varmistetaan jatkossakin, että Stakesin tietotuotteet, palvelut ja osaaminen ovat haluttuja ja koi-  
tuvat sosiaali- ja terveystieteiden kehityksen hyväksi.

Tämä edellyttää, että tutkimuksen tulee olla riittävästi resursoitua. Ulkoisen rahoituksen merkitys korostuu paitsi tutkimusrahoituksen kokonaisuudessa myös tutkimuksen laadun ja elinkelpoisuuden varmistajana. Stakes hakee aktiivisesti ulkoista rahoitusta ja sen osuudeksi tavoitteellaan alueesta riippuen vähintään kolmasosaa tutkimusrahoituksen kokonaisrahoituksesta. Tutkimusrahoitusta on tarjolla eri tutkimusalueilla ja tutkimuskohteisiin vaihtelevasti. Siksi budjettivaroilla tehtävän tutkimuksen kohdentaminen ja painopisteiden valinta korostuu.



### 3 TUTKIMUSALUEET, TUTKIMUSTEEMAT JA OHJELMAKAUDEN LINJAUKSET 2006–2009

Stakesin tutkimus on uuden strategian pohjalta ryhmitelty neljään tutkimusalueeseen. Stakesin *tutkimusalueet* vuosina 2006–2009 ovat:

1. hyvinvointipolitiikan kestävyys
2. sosiaali- ja terveystaloudet ja niiden vaikuttavuus
3. väestörakenteen muutoksen vaikutukset
4. hyvinvointi ja eriarvoisuus.

Ensimmäisen tutkimusalueen tutkimuksen kohteena on väestön hyvinvointiin ja terveyteen vaikuttava politiikka ja politiikkaratkaisujen taloudellinen ja sosiaalinen kestävyys. Toisella tutkimusalueella tutkitaan erityisesti sosiaali- ja terveystaloudet toimivuutta, kuten palvelujen saatavuutta, tehokkuutta, oikeudenmukaisuutta ja asiakaslähtöisyyttä. Kolmas tutkimusalue keskittyy väestörakenteen muutoksen seurausten ennakointiin ja varautumiseen liittyviin kysymyksiin. Neljäs tutkimusalue tutkii väestön hyvinvointia ja eriarvoisuutta sekä näihin vaikuttavia tekijöitä.

Tällä hetkellä kaikilla tutkimusalueilla tutkimusta tehdään monien tieteiden lähtökohdista, eri menetelmin ja erilaisia aineistoja hyödyntäen. Stakesin tietovarannot tarjoavat erinomaisen lähtökohdan alan tutkimukselle. Harjoitetun politiikan, käytäntöjen ja niiden tuotosten arviointi vaatii sekä seurantaan että vertailuihin perustuvaa tietoa. Se vaatii myös osallistumista kansainväliseen tutkimusyhteistyöhön.

Tutkimusohjelman lähtötilanteessa kullakin tutkimusalueella voidaan identifoida joukko keskeisiä *tutkimusteemoja*. Tutkimusteema koostuu monen tutkijan työstä ja vaatii siis ”kriittistä massaa”. Tutkimusteemojen alla on käynnissä, sovittu ja suunnitteilla useita tutkimushankkeita. Osa tutkimustoiminnasta on horisontaalista ja liittyy eri teemoja yhteen määritelyjen näkökulmien ympärille. Sosiaali- ja terveystalouden sektoritutkimuslaitoksena Stakesin on pidettävä huolta alan monipuolisen tutkimuksen jatkuvuudesta ja vastattava jatkossakin moninasiin tietotarpeisiin.

Kullakin tutkimusalueella on olemassa olevan tutkimusosaamisen lisäksi strategiasta nousevia *linjauksia*, joihin Stakesin tutkimusta ohjelmakaudella 2006–2009 suunnataan. Ohjelmakauden linjauksiksi on strategian pohjalta valittu sekä vahvistusta vaativia tutkimusalueita että tutkimuskohteita, jotka vaativat uusia avauksia.

Seuraavaksi kuvataan tarkemmin tutkimusalueet, tutkimusalueisiin liittyvät tutkimusteemat ja tutkimuksen linjaukset vuosille 2006–2009.

# Tutkimusalue 1: Hyvinvointipolitiikan kestävyys

Hyvinvointipolitiikan tutkimuksessa kiinnostuksen kohteina ovat sosiaaliturvapolitiikka, terveyspolitiikka ja päihdepolitiikka sekä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestelmien kestävyteen liittyvät kysymykset.

Ohjelmakaudella Stakesin erityinen panos hyvinvointipolitiikan kestävyden tutkimukseen on taloudellisen ja sosiaalisen näkökulman yhdistäminen. Stakes suhteuttaa yleisen taloudellista kestävyyttä koskevan keskustelun sosiaali- ja terveysalalle.

## TUTKIMUSTEEMAT

### *Sosiaalipoliittinen järjestelmä ja hyvinvointipolitiikka*

Stakes tutkii suomalaisen hyvinvointivaltion muuttumista ja hyvinvointipolitiikan yhteiskunnallisia seurauksia. Tutkittavana ovat niin kansallinen kuin EU-tasoinenkin politiikka. Sosiaaliturvajärjestelmien tutkimuksessa arvioinnin kohteena ovat järjestelmien muutokset erityisesti vähimmäisturvan osalta ja niiden vaikutukset kansalaisille, mm. aktiivoinnin ja kannustimien osalta.

### *Terveyspolitiikka*

Stakes tutkii globalisaation vaikutuksia Suomen sosiaali- ja terveyspolitiikkaan. Kiinnostuksen kohteena ovat kansainvälisen terveyspolitiikan sisältö, toimijat ja prosessit. Lisäksi tutkitaan tietoyhteiskunnan rakentumista ja sen vaikutuksia sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmiin, terveydenhuollon ammattihenkilöihin ja kansalaisiin. Tutkimuksessa arvioidaan myös, miten sosioekonomisia terveyseroja voidaan vähentää ja mikä on ehkäisevien palvelujen rooli tässä prosessissa.

## *Alkoholi- ja huumeepoliittiset järjestelmät*

Stakes tutkii päihdepoliittisen järjestelmän ja päihdehaittojen ehkäisyn muutoksia ja kehitystrendejä sekä alkoholin ja laittomien huumeiden aiheuttamien haittojen sääntelyjärjestelmien muotoutumista. Arvioitavana on alkoholi- ja huumeepoliitikan eri tasojen – kansainvälinen, valtakunnallinen ja alueellinen – vaikutukset toisiinsa, päihdehaittoihin ja päihdeiden käyttöön. Tarkasteltavana ovat myös päihdehaittojen ehkäisyn ja vähentämisen eri keinojen järjestämistavat ja tuoksellisuus. Tutkimuksen tavoitteena on lisäksi tunnistaa, miten suomalainen järjestelmä vertautuu ja varautuu muiden maiden toimintatapoihin.

## *Terveyspalvelujen järjestäminen ja rahoitus*

Stakes tutkii terveydenhuollon menojen kehitystä ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Arvioitavana ovat rahoituksen riittävyys ja terveydenhuollon erilaiset rahoitusvaihtoehdot tulevaisuudessa huomioiden väestöryhmien väliset ja alueelliset oikeudenmukaisuustavoitteet. Palvelujen järjestämistapoja koskeva tutkimus arvioi palvelujen uusien tuottamistapojen toimivuutta ja taloudellisuutta sekä näiden vaikutuksia palvelujen käyttöön ja väestön terveyteen.

## *Sosiaalitalous*

Stakes tutkii sosiaalipalveluiden menojen kehitystä, kehitykseen vaikuttavia tekijöitä sekä kehittää sosiaalipalvelujen taloudellisen arvioinnin menetelmiä. Tavoitteena on löytää keinoja vaikuttaa palvelumenojen kestävään kehitykseen. Palvelumenojen taloudellisen kestävyuden rinnalla arvioidaan talouden reunaehdoista tehtyjen ratkaisujen sosiaalisia seurauksia.

## OHJELMAKAUDEN LINJAUKSET

Ohjelmakaudella Stakesin tutkimuksen painoalueina ovat sosiaali- ja terveyspalvelujen ja tulonsiirtojen kustannukset ja niihin vaikuttavat tekijät sekä rahoituksen riittävyys, kestävyys ja kohdentuminen. Palvelujen uusia järjestämismalleja ja käytäntöjä arvioidaan erityisesti niiden toimivuuden, taloudellisuuden ja hyvinvointivaikutusten kannalta. Lisäksi tutkitaan terveydenhuolto- ja terveyden edistämispolitiikkoja. Tutkimuksissa huomioidaan taloudellisten tekijöiden lisäksi harjoitettavan hyvinvointipolitiikan sosiaaliset vaikutukset. Hyvinvointipolitiikan kehittäminen vaatii substantiaalisten kysymysten arvioinnin ohella hallinnollis-politologista tutkimusotetta.

## Tutkimusalue 2: Sosiaali- ja terveystalvetut ja niiden vaikuttavuus

Stakesin terveystalvetutjärjestelmää koskevassa tutkimuksessa tutkimuskohteina ovat terveystalvetut, terveydenhuollon menetelmät sekä terveystalvetutjen laatu ja tehokkuus. Stakes tutkii sosiaalitalveluiden rakennetta ja vaikuttavuutta sekä kohdentaa tutkimustaan erityisesti ikääntyneiden palveluihin ja lapsiperheiden palveluihin. Sosiaali- ja terveystalvetuissa tutkimuksen kohteena on lisäksi palveluissa hyödynnettävä teknologia ja tietoteknologia. Stakesin tutkimuksissa korostetaan yhdistäviä ja sektorirajat ylittäviä näkökulmia sosiaali- ja terveystalvetutjärjestelmään.

Ohjelmakaudella pääpaino on järjestelmien toimivuuteen ja vaikuttavuuteen liittyvissä kysymyksissä. Tutkimusta suunnataan palvelujen saatavuuteen, organisointiin, eri palvelumuotoihin ja menetelmiin sekä palvelujen yhteistyön kysymyksiin.

### TUTKIMUSTEEMAT

#### *Terveydenhuolto*

Stakes tutkii terveydenhuollon toiminta- ja johtamiskäytäntöjä sekä sitä, miten työelämän tekijät vaikuttavat hoidon vaikuttavuuteen, toimivuuteen ja laatuun sekä henkilöstön hyvinvointiin. Terveydenhuollon tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita siitä, miten palvelujärjestelmä pystyy tukemaan pitkäaikaissairaiden ja ikääntyvän väestön työssä pysymistä. Tutkittavana ovat lisäksi hoitosuosituksen implementoinnin ja palveluohjauksen vaikutukset ja edellytykset. Menetelmällistä kehittelyä tehdään etenkin vertailukehittämisessä (benchmarking), palvelujärjestelmään upotetuissa kokeellisissa tutkimuksissa (health service based trials) ja rekistereiden käytössä yleisemminkin.

## *Sosiaali- ja terveydenhuollon menetelmät ja teknologia*

Kiinnostuksen kohteena ovat teknologian vaikutukset asiakkaiden ja kansalaisten terveyteen ja hyvinvointiin sekä yksittäisten teknologioiden vaikuttavuus, haitat, kustannusvaikuttavuus sekä sosiaaliset ja eettiset vaikutukset. Teknologian vaikutuksissa palvelujärjestelmän rakenteeseen ja toimintaan huomio kiinnitetään palveluprosesseihin, palvelujen tuottamiseen ja ammattihenkilöiden työhön. Stakes tutkii myös tieto- ja tietoliikenneteknologian ja teknologiatuettujen prosessien käyttöä, säätelyä ja vaikutuksia sosiaali- ja terveydenhuollossa. Lisäksi arvioidaan ja todennetaan tiedon digitalisoinnin mahdollistamia uusia toimintamalleja ja innovaatioita sosiaali- ja terveydenhuollossa tietoturvallisuus ja luottamuksellisuus huomioiden.

## *Mielenterveys*

Teema-alueella arvioidaan mielenterveyspolitiikkaa sekä mielenterveyspalvelujen rakennetta, sisältöä ja vaikuttavuutta. Kiinnostuksen kohteena ovat laaja-alaisen alueellisesti integroivan mielenterveyttä ja päihdeettömyyttä edistävän mielenterveyspolitiikan vaikutukset väestön hyvinvointiin. Stakes tutkii myös mielenterveys- ja päihdepalvelujen vaikutuksia väestön työkyvyttömyyteen, itsemurha- ja päihdekuolleisuuteen, rikollisuuteen ja lasten huostaanottoihin. Tutkimus kohdistuu myös uusien monimuotoisten ja monialaisten mielenterveyttä edistävien ja häiriöitä ehkäisevien käytäntöjen sisältöön, implementointiprosessiin ja vaikuttavuuteen.

## *Terveyspalvelujen laatu ja tehokkuus*

Terveyspalvelujen laatu ja tehokkuus riippuvat pitkälti hoitoketjujen toimivuudesta. Stakes tutkii rekisteriaineistojen avulla hoitoketjujen vaikutuksia mm. hoidon vaikuttavuuteen sekä terveydenhuollon tuottavuuteen ja tehokkuuteen. Tutkimuksella pyritään tunnistamaan hoito- ja hoivaketjun solmukohdat ja osoittamaan, millaisia tietojärjestelmiä palvelujen strategisen suunnittelun ja allokoinnin oikeudenmukaisen ja tuloksellisen toteutuksen tueksi voidaan kehittää. Lisäksi analysoidaan vertailututkimuksen keinoin sairaaloiden tuottavuutta ja tehokkuutta sekä niihin vaikuttavia tekijöitä Suomessa ja kansainvälisesti.

## *Sosiaalipalvelujen rakenteet ja vaikuttavuuden arviointi*

Teema-alueella tutkitaan niitä rakenteellisia, prosesseihin, osaamiseen ja organisointiin liittyviä tekijöitä, joita edellytetään hyvin toimivilta ja vaikuttavilta sosiaalipalveluilta. Stakes arvioi asiakasnäkökulman painoarvoa sosiaalipalveluissa sekä mahdollisuuksia siirtää hyviä käytäntöjä toiseen toimintayhteyteen. Pyrkimyksenä on tunnistaa tekijöitä, joilla sosiaalipalvelujen reflektoituutta voidaan lisätä, ja arvioida erilaisia ohjauksen muotoja palvelujen kehittämisessä ja uudistamisessa. Tutkimuksessa kiinnostuksen kohteet ovat sosiaalipalvelujen käytössä ja laadussa sekä erilaisten sosiaalipalveluissa käytettävien työmallien, työmenetelmien tietoteknologian ja interventoiden vaikuttavuudessa ja vaikuttavuuden ehdoissa. Lisäksi tutkitaan, mitä vaikutuksia sosiaalityön organisointitavalla ja työkäytännöillä on työn onnistumiselle.



## *Monisektoriset palvelut ja verkostot*

Teema-alueella tutkitaan moniasiakkuustilanteisiin liittyvien palvelujen, kuten lapsiperheiden psykososiaalisten palvelujen, pitkäaikaistyöttömien kuntoutus- ja aktiivipalvelujen, mielenterveys- ja päihdepalvelujen sekä vanhustenhuollon yhteistoiminnan sujuvuuden edistämistä. Tavoitteena on tunnistaa tavat, joilla erikoistuneen asiantuntijajärjestelmien voimavarat saadaan kokoavasti asiakaslähtöiseen käyttöön, ja osoittaa, miten koottuja integroituneita palveluja toteutetaan käytännössä. Kuntoutus- ja aktiivipalveluiden tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena on arvioida valtio- ja kuntatoimijoiden erilaisia ohjausmekanismeja yhteispalvelun järjestämisessä sekä todentaa, millaista lisäarvoa verkostomaiset palvelukäytännöt ja -rakenteet tuottavat syrjäytymisen ehkäisemisessä. Lapsiperheiden psykososiaalisissa palveluissa tutkitaan dialogisten, verkostomaisten työmuotojen vaikuttavuutta asiakkaiden elämään, työntekijöiden toimintaan sekä palvelujärjestelmään.

## OHJELMAKAUDEN LINJAUKSET

Ohjelmakaudella Stakesin tutkimusta suunnataan sosiaali- ja terveystalouden palvelujen saatavuuden, toimivuuden ja vaikuttavuuden arviointiin. Menetelmien ja palvelujen hyvinvointi-, terveys- ja taloudellisia vaikutuksia tutkitaan palvelujen käyttäjän, tuottajan, järjestäjän ja koko yhteiskunnan kannalta. Sosiaali- ja terveydenhuollon ohjauksen toimivuuden ja vaikutusten arvioinnilla tuotetaan tutkittua tietoa sosiaali- ja terveysalan ohjauksen kehittämiseksi.

## Tutkimusalue 3: Väestörakenteen muutoksen vaikutukset

Väestörakenteen muutosta Stakesissa lähestytään eri ikäryhmien tilanteen ja sen kehittymisen kautta. Olennaisia ovat lapsille ja lapsiperheille suunnattavat palvelut sekä politiikka, joka vaikuttaa perheellistymiseen ja perheiden mahdollisuuksiin toimia vanhempina sekä vanhempien mahdollisuuksiin tehdä työtä. Ikääntyneiden määrän kasvaessa palveluiden rakenne on suhteutettava ikääntyneiden tilanteeseen, toimintakykyyn ja palvelutarpeisiin.

Väestörakenteen muutoksen seurauksia on arvioitu etenkin taloudellisesta näkökulmasta, ts. eläkkeiden, julkistalouden, työllisyyden ja tuottavuuden näkökulmasta. Stakesin tutkimus tuo arviointiin tietoa eri ikä- ja väestöryhmien palvelutarpeiden kehityksestä, niiden seurauksista palvelujärjestelmälle ja mahdollisuuksista uudistaa palvelurakennetta.

### TUTKIMUSTEEMAT

#### *Perhepolitiikka ja perheellistymisen ehdot ja esteet*

Teema-alueella tutkitaan perhepolitiikkaa ja sitä, miten perhepolitiikka tukee perheitä ja perheellistymistä. Arvioitavana ovat perhevapaiden käyttö ja jakautuminen sekä niiden seuraukset erityisesti sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena ovat työelämän muutosten vaikutukset perhepolitiikkaan ja työn ja perheen yhteensovittamiseen tulevaisuudessa. Tutkittavana ovat lisäksi perheiden palvelutarpeet sekä perheiden odotukset palveluilta sekä kokemukset erilaisista uusista työ- ja toimintavoista.

## *Lasten ja nuorten hyvinvointi ja pahoinvointi*

Teema-alueella tutkitaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja pahoinvoinnin kehittymistä ja niitä tekijöitä, jotka kehitykseen vaikuttavat. Yksityiskohtaisemmin arvioidaan lasten ja lapsiperheiden taloudellista asemaa ja köyhyyttä sekä perhepolitiikan merkitystä lapsiperheiden taloudellisessa hyvinvoinnissa. Kiinnostuksen kohteena ovat lapsuuden talouteen liittyvät kysymykset, kuten sukupolvien väliset suhteet ja resurssien jako. Lisäksi teema-alueella tutkitaan lasten syrjäytymistä ja lastensuojelun asiakkaaksi valikoitumista.

## *Vanhusten palvelujen laatu ja tuloksellisuus*

Stakes tutkii ikääntyneiden palvelujen rakennetta, sisältöä, voimavaroja, määrää, laatua, vaikuttavuutta ja tuottavuutta sekä hoitokäytäntöjä kansallisesti ja kansainvälisesti. Julkisesti tuotettujen palvelujen lisäksi arvioitavana on omaisten, vapaaehtoisten, yksityisten ja kolmannen sektorin rooli palvelujen tarjoamisessa. Yleisellä tasolla arvioitavana on ikääntyneiden hoivapalvelujen kehitys ja tulevaisuus. Eriytyneemmin tutkitaan mm. palvelutarpeen arvioinnin perusteita sekä hoitoa ja palveluja koskevien laatusuosituksen vaikutuksia. Eriytyisenä tutkimuksen kohteena ovat kotipalvelun/kotihoidon hyvät käytännöt sekä omaishoidon tuen kehitys.

## OHJELMAKAUDEN LINJAUKSET

Ohjelmakaudella Stakes tutkii ja ennakoi ikääntyvän väestön sekä lasten ja lapsiperheiden palvelujen tarvetta, käyttöä ja tarjontaa sekä niiden edellyttämiä voimavaroja nyt ja tulevaisuudessa. Lisäksi tutkitaan näiden väestöryhmien asemaan vaikuttavaa politiikkaa ja sen vaikutuksia. Tutkimusta suunnataan hoiva- ja hoitopalvelujen tarkoituksenmukaisten järjestämisvaihtoehtojen sekä ikääntyneiden kotona asumisen edellytyksien arviointiin. Lisäksi tutkitaan sosiaali- ja terveysalan työvoiman saatavuuteen, henkilöstön työssä pysymiseen ja osaamisen varmistamiseen vaikuttavia tekijöitä.

## Tutkimusalue 4: Hyvinvointi ja eriarvoisuus

Stakes tutkii elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä yleisesti, väestöryhmittäin ja alueellisesti. Hyvinvointipolitiikan osalta kiinnostus kohdistuu erityisesti köyhyyden ja huono-osaisuuden torjumiseen ja havaittujen sosiaalisten ongelmien korjaamiseen. Tutkimus keskittyy lisäksi oikeudenmukaisuuteen liittyviin kysymyksiin kuten terveydenhuollon palvelujen käytön jakautumiseen. Hyvinvoinnin kannalta tärkeää on väestön päihteiden käytön ja päihteiden käytön seurausten tutkiminen.

### TUTKIMUSTEEMAT

#### *Hyvinvointi, tulonjako ja elinolot*

Teema-alueella tutkitaan väestön hyvinvoinnin ja elinolojen kehitystä sekä väestöryhmien välisiä eroja hyvinvoinnin ja kaantumisessa ja elinoloissa. Eriytyneemmin arvioidaan tulonjaon kehitystä ja sitä, miten tulonsiirtoja koskevat ratkaisut vaikuttavat väestöryhmien tuloihin, tulonjakoon ja eriarvoisuuteen. Tutkimuksen tavoitteena on tunnistaa tekijät, jotka selittävät hyvinvoinnin kehitystä. Lisäksi kiinnostuksen kohteena ovat alueiden väliset hyvinvointierot ja niiden kehittyminen.

#### *Köyhyys ja huono-osaisuus*

Stakes tutkii köyhyyden ja huono-osaisuuden laajuutta, luonnetta ja kohdentumista. Tutkimuksella etsitään syitä köyhyydelle ja arvioidaan sen kehitystä kansallisesti sekä suhteessa kansainväliseen kehitykseen. Köyhyyden tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena on pysyväisköyhyys ja toistuvaisköyhyys sekä millaista köyhyysliikkuvuutta Suomessa on. Tutkimuksella haetaan vastausta mm. huono-osaisuuden ylisukupolvisuuteen ja periytyvyyden yleisyyteen sekä sosiaaliseen liikkuvuuteen yleensä. Lisäksi teema-alueella tutkitaan huono-osaisten elämäntilanteita ja pohditaan erityisesti asunnottomien ja pitkäaikaistyöttömien tilannetta ja asemaa yh-

teiskunnassa sekä virallisen ja epävirallisen järjestelmän toimintaa huono-osaisten aseman parantamisessa.

### *Terveyserot*

Teema-alueella tutkitaan terveyden tasa-arvoon ja terveyserojen vähentämiseen liittyviä terveystalouden tavoitteita ja mahdollisuuksia. Tutkimuksen kohteena ovat erityisesti sosioekonomiset ja alueelliset erot hoidon saatavuudessa, käytössä, laadussa ja lopputuloksissa.

### *Päihteiden käyttö, niiden haitalliset seuraamukset ja niissä tapahtuvat muutokset*

Teema-alueella tutkitaan alkoholin ja laittomien huumeiden kulutuksen ja käyttötapojen kehitystä ja kulutuksen syitä ja merkityksiä käyttäjilleen. Tutkimuksella osoitetaan eri aineiden käytöstä ja erilaisista käyttötavoista aiheutuvat haitat yksilölle ja yhteiskunnalle ja haittojen jakautuminen eri ryhmien välille. Päihdehaittojen hoidon tutkimuksessa huomio kiinnitetään hoidon järjestämistapoihin ja hoitojärjestelmien muutoksiin. Kiinnostuksen kohteena on, miten päihdeongelmaisten eri ryhmät, kuten eri aineiden käyttäjät ja maan eri osissa asuvat, saavat palveluja.

## OHJELMAKAUDEN LINJAUKSET

Ohjelmakaudella Stakes painottaa empiiristä eri väestöryhmien hyvinvoinnin ja terveyden kehityksen ja jakautumisen sekä niihin vaikuttavien tekijöiden tutkimusta. Eriarvoisuutta tutkitaan erityisesti sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuuden ja käytön osalta. Stakes tutkii huono-osaisuutta useasta eri näkökulmasta. Stakes suuntaa huono-osaisuutta koskevaa tutkimustaan sosiaalisen liikkuvuuden ja huono-osaisuuden periytymisen kysymyksiin sekä tutkii päihteiden käyttöä ja niiden haittavaikutuksia. Huono-osaisuuden ja päihteiden käytön tutkimuksessa painotetaan politiikan ja toimintavaihtoehtojen vaikuttavuuden arviointia.

## 4 TUTKIMUKSEN HYÖDYNTÄMINEN PÄÄTÖKSENTEOSSA

### Stakes vahvistaa hyvinvointipolitiikan tietoperustaa

Stakesin toiminnan vahvuuksia on sosiaali- ja terveysalan tutkimuksen ja kehittämistyön yhteys omiin aineistoihin. Stakes kerää ja ylläpitää tilastoviranomaisena runsaasti tietovarantoja. Rekistereihin perustuen tehdään runsaasti sekä substanssi- että aineistolähtöistä tutkimusta. Stakesin omia vahvuuksia ovat rekisteritutkimuksen metoditutkimus ja informaatioteknologian tutkimus. Rekistereitä ja tilastoja hyödyntävä kansallinen ja kansainvälinen tutkimusyhteistyö on laajaa. Stakes panostaa myös kyselyaineistoihin ja koordinoi niiden tiedonkeruuta ja ajallista rytmitystä.

Ohjelmakaudella Stakes vahvistaa sekä väestön hyvinvointia että palvelujen käyttöä ja niiden vaikuttavuutta koskevaa tietoperustaa uudistamalla tietovarantojaan ja panostamalla mm. sähköisen tiedonkeruun hyödyntämiseen. Tämä tuottaa vahvempaa ohjaavaa tietoperustaa hyvinvointipolitiikan suunnittelulle ja samalla myös laadultaan korkeatasoisempia tutkimusaineistoja.

### Stakesin tutkimus auttaa päätöksentekoa

Stakesin oleellinen perustehtävä jatkossakin on sosiaali- ja terveyspoliittisesti merkityksellisen tutkimuksen tekeminen. Stakes arvioi tutkimuksensa hyödynnettävyyttä kansallisessa päätöksenteossa ja kehittää keinoja, joilla tutkimustulokset saadaan päätöksentekijöiden tietoisuuteen.

Stakesissa on alan tutkimustoiminnan ansiosta vahva sosiaali- ja terveydenhuollon järjestelmän ja palveluiden asiantuntemus. Stakes panostaa kuntapalveluihin ja kehittää toimintatapojaan, jotta tämä asiantuntemus on jatkossa aikaisempaa paremmin hyödynnettävissä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi sekä paikallisten ja alueellisten palveluiden kehittämiseksi.

## Stakesin tutkimus on osa innovaatioketjua ja hyödyttää palveluita

Stakes tehostaa omaa innovaatiotoimintaansa. Stakesiin kehitetään toimivat rakenteet tutkimus- ja kehittämistoiminnassa syntyvien innovaatioiden tunnistamiseen, arviointiin ja tuotteistamiseen. Stakes kehittää sellaisia omia toimintamalleja, joissa tutkimuksesta, kehittämisestä ja tietovarannoista muodostetaan yhtenäisiä ja yhteistyökumppaneita tehokkaasti palvelevia kokonaisuuksia. Tavoitteena on omien innovaatioiden tuotteistaminen ja laaja käyttöönotto.

Stakes edistää myös sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisia ja alueellisia innovaatorakenteita ja innovaatioprosesseja sekä hyviä käytäntöjä. Stakes edistää sosiaali- ja terveydenhuollon hyvien innovaatioiden tunnistamista arvioimalla ja tekemällä tunnetuksi niitä. Tavoitteena on edistää koko sosiaali- ja terveystalouden innovaatiokykyä.

## Tutkimusohjelman seuraaminen ja arviointi

Stakesin tutkimusohjelman toteutumista tuetaan parantamalla tutkimusten käynnistämiseen ja seurantaan liittyviä käytäntöjä. Hankkeiden tuloksia arvioidaan suhteessa tavoitteisiin. Seuraavan tutkimusohjelman teemoista ja linjauksista päätetään tutkimusohjelman toteutumisen perusteella.